

Edistykselliset maailmannäyttelyt

Taina Syrjämää: Edistyksen luvattu maailma. Edistysusko maailmannäyttelyissä 1851–1915. Historiallisia Tutkimuksia 234, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2007, 262 s.

■ Ensimmäistä maailmansotaa edeltävää aikaa on pidetty en-

simmäisenä globaalina aikakautena maailmanhistoriassa. Sitä leimasi liikkuvuus ja kansainvälistyminen kaikilla sektoreilla. Teoksessaan *Edistyksen luvattu maailma* Taina Syrjämää kiinnittää huomiota maailmannäyttelyinstituution rakentamiseen ja vakiintumiseen, mediatapahtumaan, josta lehdistö raportoi laajasti.

Syrjämään mukaan kyseessä oli suuri aineellisen elämäntavoin muutos: ”... maailmannäyttelyt olivat uudenlaisen kulutuskeskeisen elämäntavan viestinviejä, joissa tavarapaljouden fantasiamaailma hämmensi ja ihastutti lukuisia kävijöitä”. Tekijä osoittaa vakuuttavasti, miten globaalista ilmiöstä oli kysymys ja kuinka merkittäviä maailmannäyttelyt olivat kansallisen identiteetin vahvistamisessa sekä innovaatioiden levittämisen prosessissa.

Maailmannäyttelyt kokosivat vierailijoita ihmettelemään uusinta teknologista ja arkkitehtonista kehitystä, koneista taiteeseen. Näyttelyjen järjestämistä perusteltiin tiedon hankkimisen tärkeydellä ja ihmisten sivistämisellä (s. 85). Matkustamista edesauttoi sekä yhä tihtyvä rautatieverkosto että vilkastunut laivaliikenne. Suomalaisissa lehdissäkin julkaisiin laiva- ja rautatieaikatauluja maailmannäyttelyistä kiinnostuneille matkustajille.

Teos keskittyy edistyksen ja edistyksellisyyden näkemiseen ja kokemiseen. Tekijää kiinnostaa ennen muuta näyttelyarkkitehtuuri sekä erilaiset katsomisen ja havailemisen tavat sekä näyttelyjen elämyksellisyys. ”Rakennettu utopia” -luku sisältää analyysin katseen kulttuurista. Kirjan punainen lanka

on näytteilleasettajien sekä vierailijoiden usko edistykseen sekä jatkuvan muutoksen odotukseen. Nämä sitovat kirjan viisi lukua ernomaisesti yhteen. Tekijä korostaa, että maailmannäyttelyissä tuotiin esille sekä museoiden etnologista esineistöä, korkeakulttuurisia tuotteita että tavaratalojen teollisia kulutushyödykkeitä. (s. 201). Syrjämaan lähteistönä ovat olleet ennen muuta näyttelyluettelot, jolloin esineistö ja sen näytteillepano korostuvat.

Kirjan kaksi alkulukua kuljettavat lukijaa seuraamaan näyttelyjen rakentamista ja näyttelykaupunkien välistä kilpailua. Olympialaisten järjestäjien tavoin seuraavan näyttelyn rakentaja halusi ylittää edellisen näyttelyn arkkitehtonisessa komeudessa ja erityislaatuisuudessa. Esimerkkeinä voidaan mainita Eiffel-torni vuoden 1889 Pariisin maailmannäyttelyssä, Chicagon maailmannäyttelyn maailmanpyörä (1893) ja vuonna 1910 pidetyn Brysselin maailmannäyttelyn vesiliukumäki. Maailmannäyttelyihin kuului paljon eksotiikkaa, jota tarjosivat muun muassa eri kansoihin kuuluvien ihmisten esitleminen. Suomes- ta kuljetettiin näytteille saamelaisia afrikkalaisten rinnalle. Evoluutioajatuksen mukaisesti ihmisten katsottiin kuuluvan kehityksen eri tasoille. Chicagon maailmannäyttelyn Midwaylla nähtiin etnografisia näytöksiä, joiden piilevänä tarkoituksena oli osoittaa läntisen kulttuurin paremmuus.

Maailmannäyttelyt rakentuvat kansakuntien varaan, kuten tekijä toteaa luvussa kolme. Kansakuntien oli osoitettava paviljongeissaan mahtava men-

neisyytensä ja kansallinen imago-nsa. Maailmannäyttelyihin osallistuivat myös monet sellaiset maat, joilla ei ollut täyttä suvereniteettia, kuten Suomi. Suomella oli oma paviljonki Pariisin maailmannäyttelyssä 1889 ja 1900. Vuoden 1900 näyttelyssä, jota Kerstin Smeds on laajalti analysoinut, Suomi nojasi vahvaan muinaiskulttuuriin ja kalevalaisiin aineksiin.

Kirjan loppuluvuissa tavaroituminen, tavarataivas näyttäytyi vierailijoille uutena mahdollisuutena kuluttaa. Maailmannäyttelyitä onkin verrattu tavarataloihin, ja ei ole sattuma, että insinöörit ja arkkitehdit suunnittelivat ja rakensivat molempia rinnan (s. 206).

Maailmannäyttelyjä voidaan tarkastella myös ihmisten kohtauspaikkoina, mikä valitusta näkökulmasta johtuen jää työssä vähemmälle huomiolle, joskin Thomas Cookin matkatoimiston yritykset viedä englantilaisia työläisiä Pariisiin vuonna 1867 nousevat kirjassa hyvin esiin. Maailmannäyttelyjen rinnalla oli monia pieniä paikallisia näyttelyitä, mutta myös suuria kansainvälisiä teollisuus-, puutarha- ja kaupunki- ja kaupunkisuunnittelunäyttelyjä. Suomalaiset insinöörit hyötyivät Dresdenin kaupunkinäyttelystä (1903), ja Berliinin kaupunkisuunnittelunäyttelyn jälkivaikutukset näkyvät Eliel Saarisen Helsingin ympäristön Munkkiniemi–Haaga-suunnitelmissa.

Näyttelyinstituutio liittyy teollistumista seuranneeseen urbanisoitumisen aikakauteen, jolloin nopeasti kasvavilla kaupungeilla oli ratkaistavanaan suuria ongelmia energiakysymyksistä vesi- ja viemärinti-

ongelmiin, liikenteen järjestämiseen ja teiden ja katujen kunnossapitoon. Ratkaistavana oli terveydellisiä ja sosiaalisia ongelmia, joihin yhä erikoistuneemmat ammattiryhmät etsivät vastauksia paitsi näyttelyistä ja yhteisistä konferensseista myös ammatillisten lehtien palstoilta. Anthony Sutcliffe on kutsunut kaupunkien kasvavaa kansainvälistymistä luovaksi kansainvälisyydeksi (*creative internationalism*). Nostan esiin konferenssit, joiden määrä moninkertaistui parissa vuosikymmenessä. E. P. Henneck on laskenut, että vuosina 1886–1900 pidettiin 853 kansainvälistä konferenssia, mutta vuosina 1900–14 niiden määrä oli kasvanut jo 2271:een.

Taina Syrjämaan kuvaama aikakausi oli professionalisoinnin kulta-aikaa, jota leimasi uusien, yhä erikoistuneempien ammattiryhmien synty. Tarvittiin tietotaitoa ja uusimman teknologisen kehityksen seuraamista ajan tasalla pysymiseen ja uusien innovaatioiden synnyttämiseen. Näyttelyissä tavaratarjonnasta lumoutunut kuluttaja, kulkutau- deista huolestunut lääkäri, koulutaloa suunnitteleva arkkitehti tai tiedemies, jota askarrutti ylimpien yhteiskuntaluokkien syntyvyyden lasku, olivat samalla viivalla. Kaikkia heitä yhdisti pyrkimys muutokseen ja usko parempaan huomiseen. Yksi monista tiedon leviämisen väylistä oli omakohtainen havainnointi, vaihtoehtojen vertailu ja koke- muksien kartuttaminen. Tähän kansainväliset näyttelyt ja konferenssit tarjosivat erinomaisen tilaisuuden.

Marjatta Hietala